

การจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

Supply Chain Management for Agrotourism in Rayong Province.

จิรนนท์ เข็มขันธุ์¹ ปัญญา หมั่นเก็บ² และ ณัฐพศุทธิ์ ภัทธีราสินศิริ³

Jeeranun Khemkhan¹, Panya Mankeb² and Natphasuth Patthirasinsiri³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพกับเชิงปริมาณ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจัดเก็บข้อมูลจาก 23 ผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง ตัวแทนการท่องเที่ยว 5 ราย และแบบสอบถามจากนักท่องเที่ยว 345 ราย ผลการศึกษานี้พบว่า ในช่วงต้นน้ำของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ขาดศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูท่องเที่ยว อุปกรณ์เทคโนโลยียังไม่ทันสมัย ยังขาดการเชื่อมโยงข้อมูล ขาดการรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพและ จัดการขยะที่ดี แต่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเป็นสถานที่ดึงดูดน่าสนใจ มีน้ำไฟฟ้า และอาหารเพียงพอต่อความต้องการ ช่วงกลางน้ำของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่พักโฮมสเตย์ยังไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เต็มประสิทธิภาพ การเดินทางรถสาธารณะยังไม่สะดวกในการเข้าถึงที่ท่องเที่ยวโดยตรง ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวโดยมีไกด์หรือ เดินชมสวนด้วยตัวเอง และมีสถานที่สำหรับทานอาหารบุฟเฟต์ นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่มีการทำสัญญากับบริษัททัวร์ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรขนาดใหญ่เช่นสวนยายดา สวนสุภัทราแลนด์ และลู่ทองใบ เป็นต้น ช่วงปลายน้ำผลการศึกษาพบว่าระดับความพึงพอใจโดยรวมของนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.77) แต่นักท่องเที่ยวยังไม่พอใจด้านบริการ และระดับความสนุกของทุเรียน

คำสำคัญ: การจัดการโซ่อุปทาน การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดระยอง

Abstract

This paper has the objective to study the supply chain management for agrotourism in Rayong province. Moreover, it has used the quality research and quantitative research. The indebt interviews were conducted to collect data from 23 entrepreneurs of agrotourism in Rayong province, 5 travel agents and structured interview from 345 tourists. The result of this study it was found that the upstream of

¹ อาจารย์หลักสูตรพัฒนาการเกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

¹ Lecturer Agricultural Development Program, Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

² รองศาสตราจารย์, ภาควิชาพัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

² Assoc Professor, Department of Agricultural Development and Resource Management, Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang.

³ นักวิจัย ศูนย์ผู้นำธุรกิจเพื่อสังคม.

³ Researcher, Social Enterprise Leadership Center.

agrotourism are lack of capacity to accommodate tourists during the high season, low update in technology equipment, lack of data link, lack of efficiency recycle and good waste management. Moreover, agrotourism there are efficacy in attractive attraction, electricity water and food enough to meet the needs. In the middle stream of agro tourism, there are the homestays were not enough to accommodate for tourists. The Public transport is uncomfortable travel to agro tourism. The activities are variety such as travel around farm by guide or yourself, there is area for fruits buffet. In addition, tourist attractions do not have contracts with tour companies. Most tours interest on tourism in large agro tourism sites such as Suan YaiDa, Supatra Land and Suan Lung Thongbai. Downstream of agrotourism, the result found that their overall satisfaction levels towards the agrotourism of Rayong province were high (Mean = 3.77). But they still not satisfied with the service and ripeness of durian.

Key words: Supply Chain Management, Agrotourism, Rayong Province.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความเกี่ยวข้องกับภาคการผลิตต่างๆ หลากหลายสาขาที่ให้ผลตอบแทนสูง (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2559) อีกทั้งประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวชาวไทยเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.8 เป็นจำนวน 35.4 ล้านคน ในปี 2560 และชาวต่างชาติมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.0 เป็นจำนวน 37.8 ล้านคนในปี 2561 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวที่จะนำรายได้มาสู่ชุมชนและเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของสวนเองและสามารถพัฒนาสวนของตัวเองให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (นุชนารถ ไชยโรจน์, 2541)

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นที่นิยมสำหรับคนไทยมากที่สุดคือการเที่ยวชมสวนผลไม้ เพราะนักท่องเที่ยวสามารถรับประทานผลไม้สดๆ จากสวนและมีราคาถูกกว่าตลาดข้างนอก (พิมพ์ ทิรัญกิตติ, 2556) สวนผลไม้พบมากในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดระยองเพราะมีภูมิอากาศที่เหมาะสมสำหรับปลูกผลไม้ และมีจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ในปี 2558 จังหวัดระยองมีจำนวนสวนผลไม้จำนวน 32 สวน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภูมิภาคภาคตะวันออก, 2558) ถือเป็นจังหวัดที่มีจำนวนสวนผลไม้มากที่สุดเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคตะวันออก รวมถึงในปี 2558 มีนัก

ท่องเที่ยวที่เดินทางมาจังหวัดระยองเพิ่มขึ้นร้อยละ 14.69 เทียบกับปี 2557 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 176,767 และชาวไทย 1,422,038 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2558)

แม้ว่าจังหวัดระยองจะมีจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมาก แต่ก็พบปัญหาว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบันมีประสิทธิภาพของรับนักท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ และการท่องเที่ยวเหมาะกับนักท่องเที่ยวบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งยังขาดจุดเด่นดึงดูดดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงยังไม่สามารถแข่งขันกับคู่แข่งได้ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเครื่องมือที่จะมาช่วยสร้างประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นคือ การจัดการโซ่อุปทาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประสานงานและร่วมมือกันตั้งแต่แหล่งของวัตถุดิบต้นน้ำ กลางน้ำจนถึงบริการปลายทาง โดยประเด็นสำคัญของการจัดการโซ่อุปทานอยู่ที่การเพิ่มประสิทธิภาพแต่ละกิจกรรมในโซ่อุปทานเพื่อการได้เปรียบเชิงแข่งขันอย่างยั่งยืน

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าการพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นต้องพิจารณาทั้งระบบโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถึงจะทำให้ทราบผลที่ชัดเจน งานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะส่วน โดยแบ่งเป็นปัจจัยด้านต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายทางเท่านั้น ยังไม่ได้เชื่อมโยงถึงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ขวัญกมล ดอนขวา

และจิตตานันท์ ตีกุล, 2557; รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร, 2558) เมื่อพิจารณางานวิจัยการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่าในประเทศไทยเป็นการศึกษาความพึงพอใจต่อโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเท่านั้น (ถลิ่งศักดิ์ชัยชาญ, 2556) ด้านพฤติกรรมนักท่องเที่ยว (กาญจนา กาแก้ว, 2558) ส่วนงานวิจัยต่างประเทศมีการศึกษาโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในลักษณะภาพรวม (Xinyan, Haiyan & George, 2009; Marianna Sigala, 2008) แต่ยังไม่มีการศึกษารูปแบบการจัดการเฉพาะของโซ่อุปทานเชิงเกษตรซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีรูปแบบการจัดการเป็นรูปแบบเฉพาะที่ต่างจากการท่องเที่ยวแบบอื่น หากเราทราบรูปแบบและการจัดการทั้งโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะสามารถทราบปัญหาและอุปสรรค เพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การพัฒนาภาคการเกษตรอย่างยั่งยืนในอนาคต

ตามที่ได้กล่าวข้างต้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังขาดการเชื่อมโยงโซ่อุปทานเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเกษตรและสามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องศึกษาการจัดการโซ่อุปทานสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางสำหรับเกษตรกรที่จะพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพิ่มขึ้นในอนาคต และสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดระยอง ในด้านการสร้างสมดุลการพัฒนาโดยเน้นการเกษตรการท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจภาคการเกษตรเพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการจัดการโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยการใช้เครื่องมือเชิงคุณภาพ ร่วมกับเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

ด้านเนื้อหา งานวิจัยนี้ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยงานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีการท่องเที่ยวของ Xinyan Zhang et al. (2009) ร่วมกับ

Collier and Harraway (1997) Tapper & Font (2004) โดยใช้สัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง กับผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตัวแทนการท่องเที่ยว และแบบสอบถามกับนักท่องเที่ยว โดยบทความนี้จะนำเสนอผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ด้านประชากร ผู้ประกอบการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง 23 ราย ตัวแทนการท่องเที่ยว 5 ราย และนักท่องเที่ยว 345 ราย

ขอบเขตเวลา ดำเนินการเก็บข้อมูลช่วงเดือนพฤษภาคม - สิงหาคม 2560

บททวนวรรณกรรม

แนวคิดการจัดการโซ่อุปทาน

โซ่อุปทาน เป็นความสัมพันธ์กันเชิงระบบ การเชื่อมต่อของหน่วยหรือจุดต่างๆ ในการผลิตสินค้าหรือบริการ ที่เริ่มต้นจากวัตถุดิบไปยังจุดสุดท้ายคือลูกค้า โดยทั่วไปแล้วโซ่อุปทานประกอบด้วยจุดที่สำคัญๆ คือ ผู้ส่งมอบให้ซัพพลายเออร์ โรงงานผู้ผลิต ศูนย์ กระจายสินค้า (Mentzer, et al., 2001)

การจัดการโซ่อุปทานคือการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ห่วงโซ่ของการเคลื่อนย้ายสินค้า อันจะทำให้เกิดประโยชน์ได้จริง รวมถึงการออกแบบความสัมพันธ์ห่วงโซ่ดังกล่าวให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกับลูกค้า และนำไปใช้ปฏิบัติงานด้วย (Vogt et al., 2002)

งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

งานวิจัยของสุขมาภรณ์ ชันศรี และคณะ (2548) ได้ตั้งคำถามว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลตะพง ยังต้องมีปัญหาอุปสรรคหลายอย่างที่ควรดำเนินการพัฒนาให้มากขึ้น การเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ส่งผลในหลายๆ ส่วน เช่นการทำโฮมสเตย์ไม่ประสบความสำเร็จ การใช้ประโยชน์ศูนย์การท่องเที่ยวไม่เต็มที่ ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวทำให้ต้องไปพิจารณาว่าในโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นเพราะอะไรจึงทำให้เกิดปัญหาเหล่านี้

ข้อสรุปจากงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการไม่รับทราบหน้าที่ของตนเอง รวมถึงรัฐไม่มีแผนชัดเจนในการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีเพียงการส่งเสริมเท่านั้น (พัทธ์ธมล สือสวัสดิ์ฉิมขัย,

2558) และงานวิจัยที่ผ่านมาส่วนใหญ่ สนใจด้านปลายน้ำ คือพฤติกรรมนักท่องเที่ยว กาญจนนา กาแก้ว (2558) พิมพ์พิริฎกิตติ (2556) ขวัญกมล ดอนขวา และจิตตานันท์ ดิกุล (2557) ซึ่งยังไม่มีการพิจารณาถึงปัจจัยด้านกลองน้ำคือ ทัวร์ หรือตัวแทนการท่องเที่ยวซึ่งมีอิทธิพลสูงต่อการท่องเที่ยว รวมถึง ยังไม่มีการเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทาน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจะช่วยระบุรูปแบบห่วงโซ่อุปทานนำไปสู่การกำหนดนโยบายและทราบบทบาทหน้าที่ของแต่ละกิจกรรม เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่า การจะพัฒนาคุณภาพของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นต้องพิจารณาทั้งระบบห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ถึงจะทำให้ทราบผลที่ชัดเจน งานวิจัยการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่ไม่ได้เชื่อมโยงถึงห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ขวัญกมล ดอนขวา และจิตตานันท์ ดิกุล, 2557; รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร, 2558) เมื่อพิจารณางานวิจัยการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพบว่าในประเทศไทยเป็นการศึกษาความพึงพอใจต่อห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเท่านั้น (เถลิงศักดิ์ ชัยชาญ, 2556) ส่วนงานวิจัยต่างประเทศมีการศึกษาห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวในลักษณะภาพรวม (Xinyan, Haiyan & George, 2009; Marianna Sigala, 2008) ยังไม่มีการศึกษารูปแบบการจัดการเฉพาะของห่วงโซ่อุปทานเชิงเกษตร ซึ่งการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้จะมีรูปแบบการจัดการที่เหมือนและต่างจากการท่องเที่ยวแบบอื่น หากเราทราบรูปแบบและการจัดการทั้งห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะสามารถทราบปัญหา และอุปสรรค เพื่อหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การพัฒนาภาคการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปัจจัยทางด้านต้นน้ำของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว

ลักษณะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว การระบุและสำรวจประเด็นปัญหาหลักของแนวคิดในห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว ของ Xinyan et al. (2009) กำหนดกิจกรรมต้นน้ำจาก ได้แก่ 1.อาหาร เครื่องดื่ม การผลิต, 2. เครื่อง

มืออุปกรณ์ 3. งานฝีมือท้องถิ่น 4. ชยะ/รีไซเคิล 5. การผลิตเฟอร์นิเจอร์ และ 6. น้ำและพลังงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tapper & Font (2004) ทรัพยากรการท่องเที่ยวระบบไฟฟ้าและน้ำประปา การกำจัด ของเสียและนำกลับมาใช้ใหม่ การผลิตอาหาร เครื่องดื่ม เฟอร์นิเจอร์และงานฝีมือการแปรรูป แต่สำหรับงานวิจัยในไทยของเถลิงศักดิ์ ชัยชาญ (2556) คือ ทำการพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะองค์กร ปัจจัยจึงเน้นไปด้านการจัดการองค์กรซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยที่มีเพียงปัจจัยเดียวที่สอดคล้องกับงานวิจัยห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว Tapper & Font (2004) คือทรัพยากรและศักยภาพ

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงใช้ปัจจัยในการศึกษาต้นน้ำคือ

1. ทรัพยากร 2.อาหาร เครื่องดื่ม 3. เครื่องมืออุปกรณ์ 4. งานฝีมือท้องถิ่นและการแปรรูป 5. น้ำและพลังงาน และ 6. ชยะ/รีไซเคิล แต่ไม่ได้นำปัจจัยด้านการผลิตเฟอร์นิเจอร์ มาศึกษา เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชุมชนและในพื้นที่ที่มีการใช้หรือผลิตเฟอร์นิเจอร์ค่อนข้างน้อยจึงไม่ถูกรวมในการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยทางด้านกลองน้ำของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว

จากการศึกษางานวิจัยพบว่า ตัวแปรทางด้านกลองน้ำ คือ ขั้นตอนระหว่างการผลิตสินค้าและบริการให้แก่ลูกค้า โดย Collier and Harraway (1997) ระบุว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน ซึ่งถือเป็นผู้ให้บริการโดยตรง (Direct providers) ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ได้แก่ 1. ที่พัก 2. การขนส่งหรือการเดินทาง 3. สิ่งดึงดูดใจกิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่างๆ 4. ตัวแทนจัดการเดินทางท่องเที่ยว

ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้ปัจจัยกลองน้ำทั้งสิ้น ปัจจัยดังนี้

1. ที่พักอาศัย 2. การขนส่ง/การเดินทาง 3. กิจกรรม 4. ตัวแทนจัดการเดินทางท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาปัจจัยทางด้านปลายน้ำของห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว

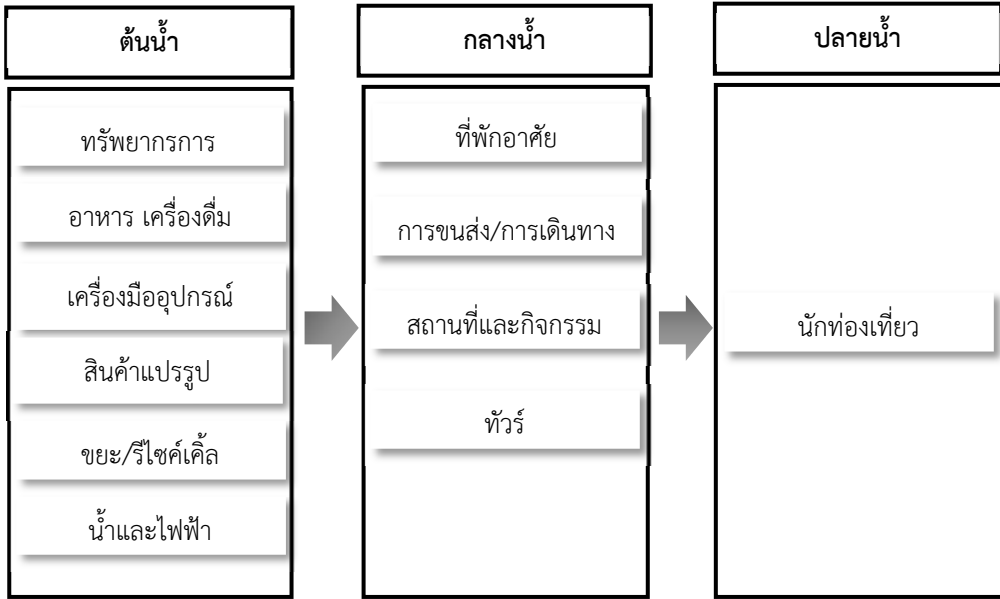
การศึกษาตัวแปรทางด้านปลายน้ำ ที่ได้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวพบว่า

ตัวแปรทางด้านปลายน้ำ คือ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบการจัดการและการดำเนินการเพื่อสนับสนุนการให้บริการการท่องเที่ยว ทำให้การศึกษาครั้งนี้สามารถนำตัวแปรทางด้านความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมากำหนดให้เป็นตัวแปรทางด้านปลายน้ำในห่วงโซ่อุปทานในการท่องเที่ยว (Theppitak, 2011)

ประกอบด้วย อำเภอเมือง 16 แห่ง อำเภอบ้านค่าย 7 แห่ง (สำนักงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกีฬาจังหวัดระยอง, 2556) การศึกษานี้จะศึกษาประชากรทั้งหมด

2. ตัวแทนการท่องเที่ยวหรือทัวร์ จำนวน 5 ราย โดยการสัมภาษณ์หัวหน้าทัวร์หรือตัวแทนที่จัดทัวร์ ณ สวนหรือสถานที่ที่จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3. นักท่องเที่ยว จำนวน 345 ราย โดยคิดจากสูตร

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยนำแนวคิดของการจัดการห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวมาใช้ในการศึกษา ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอผลของงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีรายละเอียดวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย 3 ส่วนดังนี้

1. เกษตรกรหรือผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ซึ่งเปิดดำเนินการมาแล้วมากกว่า 3 ปี และดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีจำนวนทั้งสิ้น 23 แห่ง

คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Cochran (1977) เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนโดยสุ่มแบบบังเอิญ

เครื่องมือและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมสำหรับการเก็บข้อมูลจากเกษตรกรหรือผู้ประกอบการ และตัวแทนจัดการการท่องเที่ยวสำหรับแบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบสอบถามผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำแบบสอบถามไปให้ผู้

เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบความถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีสามเส้า และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และวิเคราะห์แบบสอบถามโดยใช้ค่าเฉลี่ยร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการจัดการโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มี 3 ด้าน คือ ด้านต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ต้นน้ำ

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำแหน่งต้นน้ำที่จังหวัดระยอง โดยนำปัจจัยจากการทบทวนวรรณกรรม 6 ปัจจัยซึ่งประกอบด้วย ทรัพยากร อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องมือ อุปกรณ์ งานฝีมือท้องถิ่น ขยะ/รีไซเคิล น้ำและพลังงาน โดยกลุ่มดังกล่าวให้ข้อมูลดังนี้

1.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์พบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีทรัพยากรที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ มีความหลากหลายของผลไม้ รวมถึงรสชาติของผลไม้สดอร่อย จึงดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก ซึ่งในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังมีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอในช่วงฤดูท่องเที่ยวคือ เดือนพฤษภาคม ถึงกรกฎาคม เนื่องจากไม่สามารถจัดการผลไม้ทุเรียนให้สุกได้ตามเวลาที่นักท่องเที่ยวมาจำนวนมาก เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คาดหวังที่จะได้ทานทุเรียนที่สุกพอดีอร่อยและสดกว่าซื้อทานที่ตลาด แต่จากปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และผลไม้ยังไม่สุก หรือสุกมากเกินไปทำให้นักท่องเที่ยวไม่พึงพอใจในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีอยู่ในจังหวัดระยองมีหลายรูปแบบและหลายขนาด ซึ่งหากเป็น

แหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่สามารถเที่ยวได้ทั้งปีไว้รองรับนักท่องเที่ยวต่างประเทศและในประเทศคือ สวนสุภัทราแลนด์ โดยสวนสุภัทราแลนด์มีการจัดการการท่องเที่ยวโดยรับผลไม้จากภูมิภาคต่างๆ ภายในประเทศ โดยเฉพาะภาคใต้ ซึ่งจะออกผลในช่วงเดือนต่างจากผลไม้จังหวัดระยองจึงทำให้สวนสุภัทราแลนด์สามารถมีผลไม้ออกมาต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี

จากสัมภาษณ์ป้าบุญขึ้นจากสวนยายดา และคุณสมบัติ จากสวนลุงทองใบ พบว่าสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เดียวกันสามารถขับรถไปชมและท่องเที่ยวแต่ละสวนได้ง่าย ซึ่งนักท่องเที่ยวยังมีจำนวนมากจึงไม่เกิดปัญหาการแย่งลูกค้าซึ่งกันและกัน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวจะมาท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้วนักท่องเที่ยวยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ได้เที่ยวต่อ เช่น เกาะเสม็ด หรือหาดแม่รำพึง เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองมากขึ้นเพราะมีสถานที่ท่องเที่ยวให้ชมมากกว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นอกจากนี้ในจังหวัด ระยองยังมีสวนผลไม้อีกมากมายที่ยังไม่ถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเนื่องมาจากความไม่พร้อมของเกษตรกร และประสบการณ์การเรียนรู้ในการจัดการบริหารธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังน้อยจึงทำให้สวนผลไม้หลายสวนพยายามพัฒนาสวนของตัวเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวยังคงไม่ประสบความสำเร็จ สวนดังกล่าวมีการผันตัวเป็นผู้ผลิตผลไม้เพื่อส่งผลไม้เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละแหล่งแทนการไปขายในตลาด ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปยังชุมชน และเกษตรกรคนอื่นๆ รอบข้างอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์จะพบว่าสถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก และปริมาณนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว รวมถึงปัจจัยในการเปิดรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่สำคัญคือจำนวนทุเรียนที่สุกพอดีเหมาะกับรับประทานในแต่ละวัน เนื่องจากหากมีทุเรียนไม่เพียงพอหรือสุกมากเกินไปจะทำให้ลูกค้าเกิดความไม่พึงพอใจดังนั้นผู้ประกอบการแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีการประเมินจำนวนนักท่องเที่ยวก่อนที่จะให้นักท่องเที่ยวซื้อต่อว่าสามารถรับได้เท่าไร จึงทำให้แต่ละแหล่งต้องจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว

1.2 อาหาร เครื่องดื่ม

สำหรับสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่ 100 คนต่อวันขึ้นไปนอกจากมีบุฟเฟ่ต์ผลไม้แล้ว ยังรวมถึงอาหารเครื่องดื่มต่างมีบริการอยู่ในสวนร่วมด้วย ซึ่งอาหารและเครื่องดื่มของแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการทำให้นักท่องเที่ยวเลือกที่จะมาเที่ยวสวนดังกล่าว เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่คิดว่าแต่ละสวนมีผลไม้เหมือนแต่จะเลือกไปสวนใด ขึ้นอยู่กับบริการ รวมถึงความแตกต่างด้านรสชาติ และอาหารของแต่ละสวน จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพบว่านักท่องเที่ยวบางกลุ่มมาสวนยายดา เพราะติดใจอาหารพื้นเมือง หมูชะมวง รวมถึงสวนลุงทองใบมีไอศกรีมทุเรียน และขนมหวานไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวไว้หลากหลาย และสวนผู้ใหญ่เสวตมีขนมจีนขึ้นชื่อของเมืองระยองจึงเป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว

นอกจากรสชาติของอาหารเครื่องดื่มที่พ่วงมากับบุฟเฟ่ต์ผลไม้แล้วยังเป็นลักษณะของการจัดบริการอาหารก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวเลือกมาเที่ยวมากขึ้น คือ การให้นักท่องเที่ยวสามารถทานอาหารได้ไม่จำกัดสามารถดักเพิ่มได้ตลอด และให้ปริมาณมาก ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการกล่าวว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะบุฟเฟ่ต์ผลไม้ไม่นั้นไม่ควรไปจำกัดสิทธิการทานอาหารของนักท่องเที่ยวเพราะเขาเสียเงินมาเพื่อจะมทานในปริมาณมาก หากเราจำกัดมากเกินไปจะทำให้นักท่องเที่ยวเสียความรู้สึก และไม่กลับมาเที่ยวที่นั่นอีก โดยอาหารและเครื่องดื่มในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวมีการเตรียมพร้อมเพียงพอต่อปริมาณนักท่องเที่ยว เพราะทุกสวนจะได้คาดการณ์ปริมาณนักท่องเที่ยวตามจำนวนทุเรียนที่สามารถบริการในแต่ละวัน ซึ่งทำให้อาหารไม่เหลือมากจนเกินไป และมีพนักงานทำอาหารสดใหม่ทุกวันจึงไม่มีปัญหาด้านของเน่าเสีย หรือค้างคิน นอกจากนี้แหล่งอาหารในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวแล้ว สำหรับนักท่องเที่ยวต้องการทานอาหารที่เป็นลักษณะร้านอาหารภายนอกที่อยู่ใกล้บริเวณแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ยังคงมีปริมาณน้อย นักท่องเที่ยวต้องเดินทางโดยขับรถไปในตัวเมืองระยองถึงจะพบร้านอาหารจำนวนมาก

สำหรับด้านอาหารและเครื่องดื่มในสถานที่แหล่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีเพียงพอต่อนักท่องเที่ยวและมีความสะอาด เนื่องจากผู้ประกอบการในแต่ละแหล่ง

ท่องเที่ยวจะมีการคาดการณ์ปริมาณนักท่องเที่ยวล่วงหน้า และมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวันจึงทำให้มีอาหารเพียงพอ แต่สำหรับร้านอาหารภายนอกแหล่งท่องเที่ยวยังมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่อยู่ในตัวเมืองระยอง

1.3 เครื่องมืออุปกรณ์

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว 400 คนขึ้นไปจะมีเครื่องมืออุปกรณ์ในการบริการที่หลากหลายดังนี้

1) มีวอร์ เพื่อจัดคิวนักท่องเที่ยวไม่ให้แออัดเกินไป รวมถึงจัดคิวพนักงานให้สามารถเตรียมอาหารและผลไม้ให้เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวในแต่ละรอบ

2) รถนั่งชมสวน สำหรับสวนละไม สวนลุงทองใบ สวนภักตราแลนด์ จะมีรถให้บริการนักท่องเที่ยวนั่งชมสวนก่อนรับประทานผลไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะให้นักท่องเที่ยวนั่งบนรถไม่ให้ลงมาเก็บผลไม้ด้วยตัวเอง เนื่องจากควบคุมนักท่องเที่ยวจำนวนมากค่อนข้างยากและอาจสร้างความเสียหายให้กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

3) เครื่องกระจายเสียง ไมค์ ในการบรรยายเกี่ยวกับประวัติและชนิด ความเป็นมาของสวนผลไม้

4) เครื่องกวนทุเรียน เพื่อทำการแปรรูปทุเรียนที่สุกเกินไปเป็นทุเรียนกวน และเครื่องทอดทุเรียน และมาทำการแปรรูปเป็นทุเรียนทอดขายหน้าแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้

5) โต๊ะเก้าอี้ มีปริมาณไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว จึงทำให้ผู้ประกอบการแต่ละแหล่งจะต้องมีการจัดคิวให้นักท่องเที่ยวเข้าเป็นรอบๆ ไม่สามารถเข้าพร้อมกันได้ทั้งหมด

สำหรับเครื่องมืออุปกรณ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรรองรับนักท่องเที่ยว 100-399 คน บางแหล่งมีวอร์ในการประสานงาน แต่ไม่มีรถนำเที่ยวเพราะพื้นที่จำกัด รวมถึงสภาพสถานที่ไม่อำนวย อุปกรณ์ส่วนใหญ่ไม่มีอยู่ในสภาพใหม่ แต่พร้อมใช้งาน ยังมีบางอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอต่อนักท่องเที่ยวคือจำนวนโต๊ะที่นั่ง เป็นต้น ยังขาดเทคโนโลยีในการจัดคิว เทคโนโลยีในที่ทันสมัยในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ และคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการข้อมูล และการเตรียมทรัพยากรที่มีอยู่ให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

1.4 งานฝีมือท้องถิ่น และสินค้าแปรรูป

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยองมีการนำผลไม้มาแปรรูปเป็นอาหาร ขนมต่างๆ เช่น ทูเรียนกวน ทูเรียนทอด สลลลวยแก้ว เงาะลลลวยแก้ว ไอศกรีมมั้งคุด ทูเรียน ข้าวเหนียวทุเรียน เป็นต้น ซึ่งการจัดการนำสินค้าแปรรูปมาขายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมี 3 รูปแบบคือ

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรผลิตเอง ขายเอง และส่งขายในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรใกล้เคียง เช่น สวนมั้งคุดไทย (สวนคุณปัญญา) สวนสลลลวยคุณประสงค์ สวนคุณพัลลลภ สวนคุณทวด เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรผลิตเอง ขายเอง และรับสินค้าแปรรูปจากชุมชนมาขาย เช่น สวนละไม สวนลุงทองใบ สวนยายดา (ป่าบุญขึ้น) สวนปาทัน สวนแสงแดด สวนลุงประเสริฐ สวนผู้ใหญ่สมควร สวนผู้ใหญ่เสวด สวนคุณน้อย สวนบ้านเรา สวนลุงพา สวนอรรีสวนคุณพิชัย สวนก้านนพวง สวนคุณไพบุลย์ สวนชุมชนชากมะกรูด เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรรับสินค้าแปรรูปจากชุมชนมาขาย โดยมีการเป็นสมาชิกร่วมกับกลุ่มชุมชนการแปรรูป เช่น สวนประสมทรัพย์ สวนลำดวน เป็นต้น

แต่สำหรับงานฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นในพื้นที่ยังมีน้อยเนื่องจากในพื้นที่เน้นด้านการแปรรูปผลไม้มากกว่าการทำงานฝีมือท้องถิ่น การแปรรูปในพื้นที่เป็นการแปรรูปโดยคนในพื้นที่ และทำกันเอง ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนตำบลสนับสนุนเรื่องกล่องบรรจุภัณฑ์ และดูใส่สินค้าแปรรูป

1.5 ขยะ/รีไซเคิล

ขยะในพื้นที่มีถังขยะรองรับในแต่ละจุด และผู้ประกอบการทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นผู้จัดการขยะด้วยตัวเองเบื้องต้น โดยจะมีรถของหน่วยงานเทศบาลเข้ามารับขยะ และบางครั้งกินาของเสียจากเปลือกผลไม้กลับมาใช้ใหม่โดยการหมักทำปุ๋ย แต่ก็ไม่สามารถที่จะนำของเสียที่เกิดจากผลไม้กลับมาใช้ได้หมด สามารถใช้ได้เพียงร้อยละ 30 ของเปลือกผลไม้ทั้งหมดเท่านั้น

1.6 น้ำและไฟฟ้า

ในด้านน้ำ และพลังงานไฟฟ้ามีความเพียงพอ

ต่อความต้องการ มีน้ำประปา และน้ำบาดาลจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น ชุมชนชากมะกรูด มีน้ำบาดาลในพื้นที่ และสามารถสูบน้ำดังกล่าวไปขายให้กับเจ้าของเรือที่ต้องการน้ำใช้เมื่อเดินทางเรือซึ่งน้ำบาดาลจะราคาถูกกว่าน้ำประปาจึงมีคนนิยมใช้ สำหรับด้านไฟฟ้ามีสม่าเสมอ ยังไม่พบปัญหาอื่นๆ

2. กลางน้ำ

2.1 ที่พักอาศัย

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง มีการทำโฮมสเตย์ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น สวนยายดา (ป่าบุญขึ้น) สวนชุมชนชากมะกรูด สวนประสมทรัพย์ เป็นต้น แต่ยังคงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวต้องการ เช่น แอร์ เป็นต้น รวมถึงความสะอาดอยู่ในระดับพอใช้ แต่ในอนาคต สวนลุงทองใบ และสวนลำดวน มีแนวโน้มทำโฮมสเตย์เพิ่มขึ้น แต่ในพื้นที่สวนผลไม้ยังไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวมาพักได้เต็มประสิทธิภาพ และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว สามารถเดินทางเข้าพักในที่พักตัวเมืองระยอง และพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ ที่สะดวกมากกว่า

2.2 การขนส่ง/การเดินทาง

การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง วิธีเดินทางที่สะดวกที่สุดคือการใช้รถส่วนตัว หรือรถตู้ และรถทัวร์ในกรณีมาเป็นคณะ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองไม่ได้อยู่ติดกับถนนหลักที่มีรถประจำทางเข้าถึง ซึ่งหากเดินทางด้วยรถประจำทางจะต้องเดินเข้าไปในระยะที่ไกลประมาณ 3-5 กิโลเมตร ดังนั้นการเดินทางด้วยรถสาธารณะหรือรถประจำทางยังไม่สะดวกในการเข้าถึงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจัดจังหวัดระยอง

2.3 สถานที่และกิจกรรม

สถานที่ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนใหญ่แบ่งเป็นโซนดังนี้

- 1) จุดจำหน่ายบัตร และสอบถามข้อมูล
- 2) จุดนั่งรอคิวเพื่อเข้าชมสวน ในกรณีที่สวนมีรถพาชมสวน เช่น สวนลุงทองใบ สวนละไม เป็นต้น รวมถึงกรณีต้องมีไกด์พาชมสวน เช่น สวนผู้ใหญ่สมควร สวน

ยายดา (ป่าบุญขึ้น) เป็นต้น

3) จุดทานผลไม้บุฟเฟต์ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาหารประเภทอื่นๆ บริการนักท่องเที่ยวร่วมด้วย ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินไปรับอาหารจากเจ้าหน้าที่ เป็นผู้จัดเตรียมให้

4) จุดซื้อของฝาก ผลไม้ และสินค้าแปรรูปบริการขายให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อซื้อกลับบ้าน ซึ่งราคาไม่ถูกกว่าในตลาดทั่วไป แต่คุณภาพของผลไม้ที่ได้จะมีคุณภาพดีกว่าที่ส่งออกไปขายในตลาด

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีสถานที่จอดรถให้กับผู้นำรถยนต์ส่วนตัวมา รถตู้และรถทัวร์ แต่จะพบว่าในช่วงเทศกาลผลไม้ เดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม โดยเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์ที่จอดรถในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ

กิจกรรม สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแต่ละแห่งในจังหวัดระยองมีกิจกรรมที่คล้ายกันคือ

1) กิจกรรมการเข้าเยี่ยมชมสวนผลไม้ ซึ่งจะมีรูปแบบการเข้าชมสวนที่แตกต่างกันดังนี้

1.1) การเข้าชมสวนด้วยตัวเอง และปล่อยอิสระให้ผู้เข้าชมสวนสามารถเก็บผลไม้ในสวนทานเอง ยกเว้นทุเรียน เช่น สวนชุมชนชาวมะกรูด สวนลำดวน สวนแสงแดด สวนคุณทวด เป็นต้น

1.2) การเข้าชมสวนโดยมีไกด์พาชมสวนและให้ความรู้แนะนำระหว่างชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น สวนละไม สวนยายดา (ป่าบุญขึ้น) สวนลุงทองใบ เป็นต้น

2) กิจกรรมทานบุฟเฟต์ผลไม้ ในแต่ละแหล่งจะมีรูปแบบการจัดบุฟเฟต์ผลไม้ที่แตกต่างกันดังนี้

2.1) การวางบุฟเฟต์ผลไม้และอาหารไว้เป็นจุดๆ ในสวนผลไม้ ซึ่งส่วนใหญ่จะให้นักท่องเที่ยวทานอาหารทานผลไม้ เช่น เงาะ มังคุด สละ ก่อนโดยจะตั้งไว้จุดๆ แรกก่อนจะถึงจุดทานทุเรียน

2.2) การรวมแหล่งอาหารและบุฟเฟต์ผลไม้ไว้จุดเดียว หลังจากนักท่องเที่ยวชมสวนผลไม้ทั้งหมดแล้ว

2.4 ตัวแทนการท่องเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยองไม่มีการติดต่อรับนักท่องเที่ยวโดยตรงจากบริษัททัวร์ ซึ่งทัวร์ส่วนใหญ่จะเลือกไปยังสวนที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก เช่น สวนสุภัทราแลนด์สวนยายดา (ป่าบุญขึ้น) สวนลุงทองใบ สวนละไม สวนประสมทรัพย์ สวน

ผู้ใหญ่เสวด สวนผู้ใหญ่สมควร เป็นต้น ซึ่งตัวแทนการท่องเที่ยวจะต้องโทรมาแจ้งที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรก่อนเพื่อบอกจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถเตรียมทุเรียนและผลไม้อื่นๆ ให้เพียงพอ

นอกจากนี้ในแต่ละตัวแทนการท่องเที่ยวจะมีการจัดโปรแกรมท่องเที่ยวที่หลากหลาย เช่น ทัวร์บุฟเฟต์ผลไม้ จังหวัดระยอง ส่วนใหญ่โปรแกรมบุฟเฟต์ผลไม้เป็นรูปแบบ 2 วัน 1 คืน ราคา 3,800 บาท ซึ่งรวมที่พัก และอาคารและค่าเช้าสถานที่ต่างๆ

โดยนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่มาจากทัวร์สวนใหญ่เดินทางไปเที่ยวสวนสุภัทราแลนด์ เนื่องจากที่นี่มีไกด์สามารถพูดภาษาอังกฤษ และภาษาจีนรองรับนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์ให้แต่ละทัวร์แนะนำให้มายังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตนเอง คือ การจัดอาหารผลไม้ไว้เพื่อทีมงานคนขับ ไกด์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นผลดีที่กลุ่มไกด์เหล่านี้จะเชียร์ให้นักท่องเที่ยวมาสวนดังกล่าว

3. ปลายน้ำ

ด้านปลายน้ำเป็นบริบทความพึงพอใจภาพรวมของนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งจากการวิเคราะห์ผลความพึงพอใจในหมวดปัจจัยปลายน้ำพบว่า นักท่องเที่ยวได้ให้ระดับความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.77 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับมาก เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีกิจกรรม อาหารเครื่องดื่ม น้ำไฟฟ้าและ สถานที่รองรับนักท่องเที่ยวเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ในบางสวนยังไม่พึงพอใจต่อความสุภาพของทุเรียน เพราะนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมผลไม้มีความคาดหวังกับการจะได้ทานทุเรียนที่อร่อยสดจากสวน มากกว่าการซื้อที่ตลาด รวมถึงบริการของพนักงานที่ไม่สุภาพยังอยู่ในระดับปานกลาง

ข้อค้นพบและการอภิปรายผล

เมื่อพิจารณาการจัดการแต่ละโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้วพบว่าแต่ละส่วนของโซ่อุปทานมีจุดเด่นและข้อจำกัดที่แตกต่างกันดังนี้

ด้านต้นน้ำ จังหวัดระยองมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดน่าสนใจ แต่ขาดศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

ในช่วงฤดูการท่องเที่ยวเนื่องจากสถานที่แต่ละแห่งต้องจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวตามปริมาณทุเรียนที่มีในแต่ละวัน อาหารและเครื่องดื่มในสถานที่แหล่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีเพียงพอต่อนักท่องเที่ยว และมีความสะอาดเนื่องจากผู้ประกอบการในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวจะมีการคาดการณ์ปริมาณนักท่องเที่ยวล่วงหน้า และมีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแต่ละวันจึงทำให้มีอาหารเพียงพอด้านเครื่องมืออุปกรณ์ยังขาดเทคโนโลยีในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ และคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการข้อมูล การจัดคิว และการเตรียมทรัพยากรที่มีอยู่ให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในการประสานงานเช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ พัทธยัมล สือสวัสดิ์วิชัย (2558) ที่กล่าวว่า แต่ละหน่วยในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการไม่รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ขาดการเชื่อมโยงข้อมูล เป็นต้น ด้านงานฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นในพื้นที่ยังมีน้อยเนื่องจากในพื้นที่เน้นด้านการแปรรูปผลไม้มากกว่าการทำงานฝีมือท้องถิ่น ด้านขยะมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามารับขยะ แต่สถานที่ท่องเที่ยวยังไม่สามารถจัดการขยะและรีไซเคิลของขยะจากผลไม้ได้มีประสิทธิภาพ ด้านน้ำ และพลังงานไฟฟ้ามีความเพียงพอต่อความต้องการ สอดคล้องกับงาน Tapper & Font (2004) พบว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ดีต้องมีความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐาน น้ำ และไฟฟ้า

ด้านกลา่งน้ำ ด้านที่พักอาศัยมีการจัดทำโฮมสเตย์เพียงบางแห่งเท่านั้น แต่ในพื้นที่สวนผลไม้ยังไม่สามารถรับนักท่องเที่ยวมาพักได้เต็มประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุขุมภรณ์ ชันศรี และคณะ (2548) ที่กล่าวว่า การเชื่อมโยงโซ่อุปทานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ยังไม่มีประสิทธิภาพ ทำให้ส่งผลในหลาย ๆ ส่วน เช่นการทำโฮมสเตย์ไม่ประสบความสำเร็จ การใช้ประโยชน์ศูนย์การท่องเที่ยวไม่เต็มที่ นอกจากนี้ด้านการเดินทางส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว สามารถเดินทางเข้าพักในที่พักตัวเมืองระยอง และพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ ที่สะดวกมากกว่าการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยองด้วยรถประจำทางยังไม่สามารถเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้โดยตรง ในด้านสถานที่มีการแบ่งสัดส่วนได้ดี แต่ยังมีปัญหาเรื่องสถานที่จอดรถยังไม่เพียงพอ สำหรับกิจกรรมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งมีความเหมือนเรื่องการจัดบุฟเฟต์ผลไม้และแตกต่างกันในการ

บริหารจัดการ ในด้านตัวแทนการท่องเที่ยว ไม่มีการติดต่อรับนักท่องเที่ยวโดยตรงจากบริษัททัวร์ ซึ่งทัวร์ส่วนใหญ่จะเลือกไปยังแหล่งที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก

ด้านปลายน้ำ พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่พึงพอใจภาพรวมของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาก เช่นเดียวกับงานวิจัยของ กาญจนา กาแก้ว (2558) พิมพ์ หิรัญกิตติ (2556) ขวัญมกล ดอนขวา และจิตตานันท์ ดิกกุล (2557) พบว่านักท่องเที่ยวโดยรวมมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวในระดับมาก นอกจากนี้นักท่องเที่ยวบางรายยังไม่พึงพอใจต่อการบริการหรือคุณภาพผลไม้โดยเฉพาะทุเรียนเรื่องความสุกพอเหมาะ เพราะนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมผลไม้มีความคาดหวังกับการจะได้ทานทุเรียนที่อร่อย สดจากสวนมากกว่าการซื้อที่ตลาด รวมถึงบริการของพนักงานที่ไม่สุภาพ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดระยอง ด้านต้นน้ำมีศักยภาพในด้านทรัพยากร ทรัพยากร อาหาร เครื่องดื่ม น้ำ และพลังงาน แต่ควรปรับปรุง ด้านเครื่องมืออุปกรณ์ งานฝีมือท้องถิ่นและการแปรรูป และ ขยะ/รีไซเคิล ด้านกลา่งน้ำมีศักยภาพในด้าน กิจกรรมและสถานที่ ควรปรับปรุงที่พักอาศัย การขนส่ง/การเดินทาง ตัวแทนจัดการเดินทางท่องเที่ยว โดยมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมดังนี้

1. ผู้ประกอบการควรสร้างเครือข่ายร่วมกับสวนผลไม้หลายๆ แหล่งเพื่อให้สามารถจัดหาผลไม้ โดยเฉพาะทุเรียนให้พอเหมาะกับจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนเพิ่มขึ้น
2. สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรมีอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย ในการจัดคิว หรือประสานงานร่วมกับเจ้าหน้าที่แต่ละส่วนเพื่อให้ทำงานได้มีประสิทธิภาพ และสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวมากขึ้น
3. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการรีไซเคิลของเสียหรือขยะจากผลไม้ เพื่อลดขยะและเพื่อสร้างรายได้จากการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับของเสียจากผลไม้
4. หน่วยงานด้านการขนส่งในจังหวัดระยองควรมีรถประจำทางหรือรถบริหารเพื่อเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อลดปัญหาสถานที่จอดรถ รวมถึงเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ไม่มีรถยนต์ส่วนตัวเดินทางได้สะดวกสบายยิ่งขึ้น
5. ผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรควร

ปรับปรุงแหล่งที่พักโฮมสเตย์ ให้สะอาด และมีอุปกรณ์
ครบเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเพิ่ม
ปริมาณที่พักให้เพียงพอต่อความต้องการนักท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนงานวิจัยจากโครงการนักวิจัยพี่
เลี้ยง (Mentorship) คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบัน
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2558). *สถิติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*, ค้นเมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2560 จาก <http://thai.tourismthailand.org/home>
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). *สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2561*. ค้นเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2561 จาก https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=411
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2559). *การท่องเที่ยวเชิงเกษตร*. ค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2560 จาก <http://agrotourism.doae.go.th/>
- กาญจนา กาแก้ว. (2558). *พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่สวนเกษตรจังหวัดระยอง*. สารนิพนธ์สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ขวัญกมล ดอนขวา และจิตตานันท์ ติกุล. (2557). การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี*, 8(1), 55-71.
- นุชนารถ ไชยโรจน์. (2541). การจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่. *จุลสารการท่องเที่ยว*, 17(2), 12-18.
- พัทธ์ยมล สือสวัสดิ์วิชัย. (2558). ต้นแบบการบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อย่างมีประสิทธิภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย, *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 35(1), 103-124
- พิมพ์ หิรัญกิตติ. (2556). *กลยุทธ์การตลาดและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรสวนผลไม้*, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ปทุมธานี.
- เถลิงศักดิ์ ชัยชาญ. (2556). *การพัฒนาคุณภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- รัฐนันท์ พงศ์วิริทธิ์ธร. (2558). แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อความยั่งยืน: โครงการหลวงปางดะ. *วารสารเทคโนโลยีสุรนารี*, 9(1), 19-35.
- สุขุมารณ์ ชันศรี พีรชัย กุลชัย, สมศักดิ์ คูหาสวรรค์เวช, ปัญญา หมั่นเก็บ. (2548). รายงานการวิจัยเรื่องการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลตะพงอำเภอเมือง จังหวัดระยอง (ปีที่ 1), คณะเทคโนโลยีการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
- สำนักงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและกีฬาจังหวัดระยอง. (2556). *สวนผลไม้/เกษตร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2560 จาก <http://rayong.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&id=538747615&Ntype=6>

References

- Collier, A., & Harraway, S. (1997). *Tourism Industry Principles of Tourism*. Auckland: Longman Paul Ltd.
- Marianna, S., (2008). A Supply Chain Management Approach for Investigating the Role of Tour Operators on Sustainable Tourism: The Case of TUI. *Journal of Cleaner Production*, 16(15), 1589-1599.
- Tapper, R., & Font, X. (2004). *Tourism Supply Chains. Report of a Desk Research Project for The Travel Foundation*. Leeds: Leeds Metropolitan University.
- Theppitak, T. (2011). *Managing Logistic Systems for The Creation of Sustainable. Eco-Friendly Tourism on Koh Lan Coral Island*. Annual Academic Conference Supply Chain Management and Logistics.
- Vogt, J.J., Pienaar, W.J. and De Wit, P.W.C. (2002). *Business Logistics Management: Theory and Practices*. South Africa: Oxford University Press.

Xinyan, Z., Haiyan, S. and George, Q. H. (2009). Tourism Supply Chain Management: A New Research Agenda Tourism Management, *Proceedings of the Seventh International Conference on Management*, 30(3), 345-358.

Translated Thai References

- Chairoj, N. (1998). Modern Tourism Management. *eTAT Tourism Journal*, 17(2), 12-18.
- Department of Agricultural Extension. (2016). *Agricultural tourism*. Retrieved on March 10, 2017, from <http://agrotourism.doae.go.th/>. (in Thai).
- Donkwa, K., & Tikul, J. (2014). The Quality Development of Agro Tourism in Northeast Thailand. *Journal of Suranaree Technology*, 8(1), 55-71. (in Thai).
- Hirunkitti, P. (2013). Marketing Strategies and Orchard Agro-Tourism Behavior. Institute of Research and Development, Rajamangala University of Technology Thanyaburi, Pathum Thani. (in Thai).
- Chaichan, T. (2013). The Quality Development of Ecotourism in Northeastern. Thailand. Research Report, Suranaree University of Technology. (in Thai).
- Kakaew, K. (2015). Agricultural tourism behavior of Thai tourists at Rayong orchard agricultural. Master of Tourism Management, Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University. (in Thai).
- Kansri, S., Kulchai P., Kuhasawanwatch, S. & Mankeb, P. (2005). Research Report on Participatory Action Research for Sustainable Agricultural Tourism Development. A Case Study of Agricultural Tourism, Tappong Sub-District, Muang District, Rayong Province (1st), Faculty of Agricultural Technology, King Mongkuts Institute of Technology Ladkrabang. (in Thai).
- Mentzer, J.T, William, D., James, S. K., Soonhong, M., Nancy, W. N., Carlo, D. S. & Zach G. Z., (2001). Defining Supply Chain Management. *Journal of Business Logistics*. 22(2), 125-135.
- Ministry of tourism & Sports. (2018). Tourism Statistics 2018. Retrieved on August 9, 2018, from https://www.mots.go.th/more_news.php?cid=411. (in Thai).
- Pongwirithon, R. (2015). Guidelines for Sustainable Agriculture Tourism Development: Pangda Royal Project. *Suranaree Journal of Technology*, 9 (1), 19-35. (in Thai).
- Rayong Provincial Office of Tourism and Sports. (2556). Orchard / Agriculture. Retrieved on March 10, 2560, from http://rayong.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&id=538747615&N_type=6. (in Thai).
- Suesawatwanit, P. (2015). Model of Efficient Agro-Tourism Management in Eastern Thailand. *Silpakorn University Journal*, 35(1), 103-124. (in Thai).